

כי אמרה תורה [שמות כ] "בכל המקום אשר אזכיר את שמי [שיוזכר שם שמי לברכה] — אבוא אליך, וברכתיך".

והיינו, שתהיה ברכת ה' בעשירות במקום שמכבדים את שמו, ומכאן אתה למד, כי אם עושים להיפך, שמבזים את שמו בכך שמזכירים אותו לבטלה, תהיה העניות מצויה שם.

ועניות — נחשבת היא כמיתה!

שנאמר [שמות ד] לגבי דתן ואבירם, שזממו להרוג את משה במצרים, וברח משה למדין, וכאשר שלח הקב"ה את משה לגאול את בני ישראל ממצרים, אמר לו על דתן ואבירם — **"כי מתו כל האנשים"**.

והרי מצינו שדתן ואבירם לא מתו אז, שהרי הם השתתפו במחלוקתו של קורח. ובהכרח, שנעשו עניים, ובכך נחשבו כאילו מתו.

וראיה נוספת שעניות שקולה היא כמיתה, מהא דתניא: **כל מקום שנתנו בו חכמים עיניהם לרעה — סופו, או מיתה או עוני**.

אמר רבי אבא: הוה קאימנא עמדתי קמיה דרב הונא.

שמעה רב הונא להך איתתא לאשה אחת דאפקה שהוציאה הזכרת השם לבטלה.

שמתה נידה אותה רב הונא, ושרא לה לאלתר באפה. ומיד התיר לה את נידויה בפניה.

שמע מינה ממעשה זה של רב הונא, תלת, שלשה דברים:

א. **שמע מינה, השומע הזכרת השם מפני חברו — צריך לנדותו**.

ב. **ושמע מינה, נידהו בפניו — אין מתירין לו אלא בפניו**.

ג. **ושמע מינה, אין צורך להמתין בין נידוי להפרה, ולא כלום**.

אמר רבי גידל אמר רב: תלמיד חכם מנדה לעצמו, את עצמו, ומיפר את נידויו לעצמו.

ומקשינן: **פשיטא!**

ומשנינן: מהו דתימא "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין", ויצטרך אחר להתיר את נידויו, קא משמע לן שיכול לעשות זאת בעצמו.

ומבאר הגמרא: היכי דמי? — **כי הא דמר זוטרא הסידיא, כי מחייב בר כי רב שמתא,** אם היה אחד מבני בית המדרש חייב נידוי — היה מר זוטרא משמית נפשיה ברישא, היה תחילה מנדה את עצמו, והדר משמת בר בי רב.

וכי עייל מר זוטרא לביתיה, שרי את הנידוי לנפשיה. והדר, ולאחר מכן שרי ליה, לתלמיד שנדהו.

מניין שנשבעין לקיים את המצוה?

על ידי חברו.

ואם נשאר אדיש ואינו מנדה אותו, הוא חייב נידוי כדי שלא יפגע בשתיקתו לחברו, אך אינו

לא רק בגלל שהוא עשה עבירה בהזכרת שם שמים, אלא כדי שלא יפגע השומע אם הוא ישאר אדיש לשמיעת הזכרת שם שמים לבטלה

ששבועה על קיום מצוה נתמעטה מפרשת קרבן שבועת ביטוי? (2)

שמה תאמר, אף שנתמעטה שבועה לקיום מצוה מחיוב קרבן, מכל מקום בא רב גידל לחדש ששבועה זו חלה לענין איסור "לא יחל דברו". (3)

אי אפשר לומר כן. שהרי לא היה לו לרב גידל צורך להביא מקרא זה, מספר תהילים, הנחשב "דברי קבלה", כדי להוכיח את דבריו. אלא, יש לנו לדעת דבר זה מן התורה, מכך שמיעוט התורה "להרע או להיטיב" נאמר רק בפרשת קרבן שבועת

שנאמר בתהלים [פרק קיט]: "שבועתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך". הרי שנתחייב דוד לקיים את שבועתו ששבוע לקיים את המצוות.

וסבורה היתה הגמרא, שכוונת רב גידל היא ללמד ששבועה זו חלה.

ולפיכך תמהה הגמרא:

הלא מושבע ועומד מהר סיני הוא על קיום המצוות! ואם כן, שבועתו היא כשבועה על שבועה, (4) שאינה חלה לחיובו קרבן כשאר שבועת ביטוי [וכדילפינן בשבועות כו א,

והיינו דאמרינן: והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא על המצוות, והאיך דוד נשבע עליהם לקיימם".

3. בגמרא שבועות [כ ב, וכ א] נחלקו אמוראים, במי שעובר על שבועתו ששבוע לעשות, מהיכן אזהרתו, יש הסובר שאזהרתו היא מ"לא תשבעו בשמי לשקר" [וכן פסק הרמב"ם, שבועות א ג], ויש הסובר שאזהרתו היא מ"לא יחל דברו". וכתבו התוספות שם כ ב בד"ה קונמות, שלכולי עלמא העובר על שבועתו עובר ב"לא יחל דברו", ולא נחלקו אלא אם עובר ב"לא תשבעו בשמי לשקר".

והר"ן כתב שהנשבע לקיים את המצוה אינו פטור אלא מקרבן. אבל עבר ב"לא יחל דברו".

וראה עוד בר"ן לקמן יז א ד"ה וחד קרא למפטריה מלאו דשבועה, שכתב "היינו קרא דלא יחל דברו".

ולשון בעל המאור סוף פרק שלישי משבועות [יב מדפי הרי"ף] "ובנשבע לקיים מצות עשה, השבועה והנדר חלין עליו למלקות, אבל לא לקרבן, לפי שאינה בלאו והן".

חייב נידוי על עברה שבשתיקה ללא תגובה על הזכרת שם שמים שעשה חברו.

ולכן גם יכול להתיר את נידויו מיד, לפי שאינו כשאר נידויים על עבירה שאין מתירים להם עד שיחזרו בתשובה.

1. רא"ש. וכן מבואר בהמשך הסוגיא "והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא, ואין שבועה חלה על שבועה", וכן משמעות לשון הגמרא כאן. שאם לא כן, לשם מה הזכירה הגמרא שהוא מושבע ועומד מהר סיני, אם לומר שהוא מצווה בה, הרי על המצוה אנו מדברים, ובהכרח שכוונת הגמרא לומר שכבר מושבע הוא עליו ואין שבועה חלה על שבועה.

2. נתבאר על פי הר"ן; אבל הריטב"א לא הביא כלל אותה דרשה שבגמרא שבועות, וכתב: "ופריך, והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא, פירוש דאין שבועה חלה על שבועה אפילו לקיים, שהאומר שבועה שאוכל ככר זו שבועה שאוכלנה, אין השניה חלה עליו לשעתה. אלא, שאם נשאל על הראשונה, שנייה חלה עליו.

ביטוי בלבד, ולא נאמר מיעוש שכזה לענין איסור "לא יחל דברו".(4)

ואם כן תיקשי: מאי קאמר רב גידל!?

ומשנינן: לא נתכוין רב גידל לחדש שהשבועה חלה לענין "לא יחל", שזה דבר פשוט הוא.

אלא, הא קא משמע לן רב גידל: דשרי ליה

לאיניש לזרוזי נפשיה [מותר והגון הוא לאדם להישבע כדי לזרוז את עצמו לקיום המצוות.

וכך אמר רב גידל: מנין שדבר הגון הוא להישבע כדי לקיים את המצוה, ואפילו הכשרים שנמנעין משבועה, נשבעין הן על כך? תלמוד לומר: "נשבעתי ואקימה לשמור משפטי צדקך". הרי שאף דוד המלך היה עושה כן.(5)

זירוז יש במה שנשבע שבועה שאינו חייב לקיימה. ותיריך: אף הרמב"ן מודה שיש איסור, רק הוא סובר שאין אפילו מלקות מצד "בל יחל". וב"קהלות יעקב" כתב שם, שמדברי הרמב"ן במלחמות פרק ג' משבועות לא משמע כן.

וכתב שם לבאר את הזירוז בשבועה שאינה חלה [והביא שכן כתב בעל ה"גידולי תרומה"], לפי שטבען של בני אדם במצוה שקשה עליהם לקיימה, הרי הם מחפשים איזה הוראת היתר באופנים שונים ומשונים להקל על עצמן, ועל ידי השבועה שוב לא יחפש הוראות היתר. כי על הצד שדבר זה מותר הוא, הרי חלה השבועה [ולפי זה נשבע דוד שלא באופן כללי לשמור את משפטי התורה, שאם כן לא היה מועיל כלום, אלא נשבע באופן שייכללו בשבועתו כל דרכי ההיתר השונים והמשונים], וראה עוד שם.

ב. ב"קהלות יעקב" שם הביא את דברי המאירי, שאף הוא סובר שאין השבועה חלה כלל, ואת סוגייתנו הוא מפרש, שנלמד מדוד שאין בזה משום "שבועת שוא" כמי שנשבע על אבן שהוא אבן, כי היות והוא עושה כן כדי לזרוז את עצמו, אין זו שבועת "שוא" [וכן כתב הריטב"א: כיון דמצוה דגופיה, וקים ליה דמוקים שבועתו, לא הוי שבועת שוא].

והוסיף המאירי, שכל זה אם קיים את

4. כעין זה מבואר בגמרא לקמן יז א לענין שבועה לבטל את המצוה.

בבעל המאור בשבועות שם מבואר, שהנשבע לקיים מצות לא תעשה, אפילו מלקות אין בו, משום ש"אין איסור חל על איסור".

ולפי זה יש לפרש את קושיית הגמרא, באופן אחר: הרי גבי דוד בהכרח שלא חלה השבועה כלל, היות ושם כתוב: נשבעתי ואקימה לשמור משפטי צדקך, ו"שמירה" בכל מקום היא שלא לעבור על לא תעשה [וכמו שכתב ב"קרן אורה" לקמן יח א בד"ה וראיתי], ובוזה הרי אפילו מלקות ליכא, ואם כן מה הביא רב גידל ראייה מדוד.

ומיהו, לפי מה שכתבו האחרונים, שאף כשאין איסור חל על איסור, אין זה אלא לענין מלקות, אבל עובר על שני איסורים, וקוברים אותו בין רשעים גמורים [ועל פי הגמרא ביבמות לב ב], אם כן ניחא הראיה מדוד, כיון שאיסור שבועה חל עליו, ואף שלא ילקה. וראה שו"ת אבני מלואים סימן יב.

5. א. ב"קהלות יעקב" סימן כב הביא, ששיטת הרמב"ן היא שלא כהר"ן, אלא שאף "בל יחל" ליכא [ראה גם בגליון הש"ס שהביא כן מהרמב"ן בפרשת מטות].

והקשה "קצות החושן" [עג ה], אם כן מה

שמה תאמר: "נדר גדול" שאמר רב גידל, אין כוונתו לומר שהיא שבועה גמורה, אלא מאי קא משמע לן רב גידל — דאפילו⁽⁹⁾ זרוזי בעלמא, לזרוז את עצמו ללמוד תורה, דבר גדול הוא —

תיקשי: הרי היינו דרב גידל קמיינתא [מימרתו הראשונה של רב גידל], ולמה הוצרך רב גידל לאומרה פעמיים?!

ומשנינן: לעולם "נדר גדול" שאמר רב גידל היינו לומר שהיא שבועה גמורה לכל דיניה, ומה דקשיא לך: והרי מושבע ועומד מהר סיני הוא —

ואמר רב גידל אמר רב: האומר בלשון שבועה: אשנה⁽⁶⁾ פרק זה, או אשנה מסכתא זו — נדר גדול נדר [שבועה גדולה נשבע]⁽⁷⁾ לאלהי ישראל.

ותמהה הגמרא: מדקאמר רב גידל "נדר גדול" נדר, משמע שהיא שבועה לכל דיניה, ואפילו לגבי חיוב קרבן אם לא יקיימנה.

ואם כן תיקשי: והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא ללמוד תורה,⁽⁸⁾ ואין שבועה חלה על שבועה לחייבו קרבן על השבועה השניה אם לא יקיימנה?!

ומה לי אם לומד פרק זה או פרק אחר; ואולם ראה בהערה לקמן בשם הריטב"א.

ב. ה"חזון איש" [חור"מ ליקוטים סימן כד לדף כד], למד מזה, שהאומר "לא אשנה פרק זה" או "לא אשנה מסכתא זו" חשוב נשבע לבטל את המצוה, שהרי הטעם לכך שהנשבע לקיים את המצוה פטור, מבואר במסכת שבועות כז א שהוא משום ד"ליתא בלאו והן", ובהכרח שהנשבע שלא ללמוד פרק זה, חשוב מבטל את המצוה וליתא לשבועה זו בלאו.

ואולם לפי מה שביארו אחרונים [הובא בהקדמה] מכח סוגייתנו, ש"ליתא בלאו והן" אינו אלא גילוי שאין הכתוב מדבר אלא בדבר הרשות, יש לעיין בראייתו של החזון איש. ולמדנו מדברי ה"חזון איש", שלא כדברי האחרונים שנזכרו.

9. לשון "דאפילו" אין לו הבנה כל כך לפירוש הר"ן; ואולם לפירוש המאירי לעיל שהחידוש בדינו של רב גידל הוא שאין זה שבועת שוא, [ולעוד ראשונים הסוכרים כן, או שאין בזה חשש הוצאת שם שמים לבטלה], הרי ניחא מאד הלשון "אפילו זרוזי בעלמא", כלומר: אפילו

שבועתו לבסוף. אבל אם לא קיימה לבסוף, הרי זו שבועת שוא למפרע.

וב"קהלות יעקב" שם נוטה לבאר כוונתו בזה, משום שאם לא כן אין כאן זירוז, שהשבועה שנשבע כבר עברה.

6. בספרים שלפנינו "אשכים" ואשנה פרק זה", אבל התוספות ציטטו "האומר אשנה פרק זה", וכן משמע קצת מהר"ן.

7. ראה בר"ן ובריטב"א שהביאו כמה דוגמאות שמצינו שבועה בלשון נדר.

8. הקשו ב"קרבן אורה" ובהגהות הרש"ש: מאי קושיא? והרי על פרק זה ומסכתא זו יכולה השבועה לחול, שהרי את המצוה יכול הוא לקיים בפרק אחר או במסכת אחרת, וראה מה שפירש מכח זה את הגמרא באופן אחר מהר"ן. וב"עיון יעקב" [לבעל ה"שבועת יעקב"]: תירץ: המקשן דקדק מלשון הש"ס "נדר גדול נדר לאלהי ישראל", משמע דמצוה עביד בנדר זה, לכן מקשה הגמרא, מאי מצוה יש בזו והלא מושבע ועומד מהר סיני ללמוד על כל פנים,

בכל זמנו הפנוי הוא רק תוצאה מהחיוב ללמוד את התורה, אך הוא לא נאמר בה במפורש, ולכן יכול הוא להשבע על כך שילמד תורה בזמן מסויים, כי על כל דבר שלא נאמר בתורה במפורש, אפשר להשבע עליו.⁽¹⁰⁾

ומשום הכי חייל שבועה עליה.

וחדוש זה בא רב גידל להשמיענו, שהשבועה חלה על דבר שאינו מפורש בתורה, ואף שמחוייב הוא בו מן התורה, כדרשת חז"ל.⁽¹¹⁾

ואמר רב גידל אמר רב:

האומר לחבירו: (12) "נשכים בבוקר ונשנה פרק זה", או שקבע זמן אחר עם חבירו לשנות פרק בתורה, ואפילו שלא הזכיר לשון נדר או שבועה —

עליו להשכים! צריך הוא להקדים את חבירו

הא קא משמע לן רב גידל, בכך שחלה השבועה, וזה הוא חידושו:

כיון דאי בעי פטר נפשיה [אם היה רוצה לפטור את עצמו] מחיוב תלמוד תורה שנאמר בתורה במפורש, הרי היה יכול ליפטר בקרית שמע שחרית וערבית.

לפי שלא מצאנו בתורה במפורש חיוב ללמוד תורה כל היום וכל הלילה, והמצוה "והגית בו יומם ולילה" היא פסוק ביהושע, ואינה מפורשת בתורה.

ואמנם חייב כל אדם מישראל ללמוד את כל התורה ולדעתה, שנאמר "ושננתם לבניך", שיהיו דברי התורה מחודדים בפיו, וכל עוד לא למד האדם את התורה כולה ואין הוא יודע אותה, הרי הוא מצווה בכל רגע פנוי ללמוד תורה, כפי כוחו ויכולתו, כדי שידע את מה שהוא עדיין אינו יודע בה.

אך דבר זה, שצריך האדם להגות בתורה

ולילה", היינו שיתעסק בתורה בכל מקום שירצה בתורה שבכתב או שבעל פה, ואינו מושבע על פרק זה ומסכתא זו, הילכך בנשבע בפרק זה ובמסכתא זו חיילי עליה, הרי זה כמי שנשבע שיאכל פת היום ואחר כך נשבע שיאכל ככר זו היום, דחיילא עליה שבועה שניה נמי, דלאו עלה אישתבע בקדמייתא אלא על כל לחם שירצה, ואף זו כיוצא בה, וזה נראה לי נכון. וראה עוד ב"אור שמח" בהלכות תלמוד תורה, בד"ה ביומא, שהאריך בענין זה, וביאר את גמרתנו.

12. דוקא לחבירו, אבל רב האומר לתלמידו אז יקדים התלמיד; עיון יעקב, וראה שם.

כשאין מטרת השבועה אלא לשם זירוז, אין זו "שבועת שוא".

10. משמע מן הגמרא, שבחיוב קריאת שמע יש מצות תלמוד תורה.

11. נתבאר על פי הר"ן.

והריטב"א כתב: פירוש הא דאמרינן דאי בעי פטר נפשיה בקריאת שמע שחרית וערבית ונפיק מחובת והגית בו יומם ולילה, היינו בדלא איפשר ליה טפי, שצריך להשתדל קצת היום בפרנסתו. הא לאו הכי, לא מיפטר, כדאיתא במנחות [צט ב].

ונראה עוד לפרש דלאו דוקא נקט קריאת שמע, אלא לומר דשבועת "והגית בו יומם

אבל אם תנו לעצמם ואינם מלמדים לאחרים – לא.

ואי ליכא דמתנו הלכתא [אם אינו מוצא מי שמלמד לאחרים], אפילו תנו לבר, שפיר דמי. (14)

אי ליכא [אם אינו מוצא מיד עשרה] דמתנו או תנו –

ליזיל וליתב אפרשת דרכים [ילך וישב על פרשת דרכים] שם יוכל למצוא עשרה שיתירו לו את נדויו.

ובינתיים יהיב שלמא לבי עשרה [יתן שלום לעשרה אנשים בעלמא כדי שזה יגן עליו מן היסורים], (15) עד דמקלעי ליה עשרה דגמרי הלכתא [עד שיזדמנו לו עשרה אנשים דמתנו או תנו הלכתא] ויתירו לו יחד את נדויו.

אמר שאל ליה רבינא לרב אשי:

אם ידע החולם מאן שמתיה [מי הוא זה שנידהו בחלום], מהו דלישריה ליה אותו

לבוא ללמוד, כי כך משמע: כשם שאני מעורר אותך לדבר מצוה, כך אהיה אני מעורר בדבר כאשר נעשה את אשר קבלנו עלינו, וכיון שקיבל עליו מחוייב הוא בכך, שקבלה לדבר מצוה אינה צריכה לשון שבועה.

ומנין שבכלל דבריו שיקדים את חברו, שנאמר ביחזקאל [פרק ג]:

”ויהאמר אלי, קום צא אל הבקעה, ושם אדבר אותך. ואצא אל הבקעה, והנה שם כבוד ה' עומד”.

הרי שהקדים הקב"ה את יחזקאל.

אמר רב יוסף: מי שנידוהו בחלום, צריך עשרה בני אדם שהשכינה שורה ביניהם, כדי להתיר לו את נדויו, כי אפשר שבשליחות המקום נתנדה.

והוא שיהיו אותם עשרה מאותם דמתנו הלכתא [מלמדים גמרא] לאחרים, כי הם הראויים שתשרה שכינה ביניהם (13) –

13. תוספות.

14. נכתב ונתבאר על פי גירסת הר"ן הראשונה - והיא גירסת התוספות - וכפי שנתבארה בר"ן. והתוספות פירשו: "הלכתא" הלכה למשה מסיני. אבל הר"ן בגירסא השניה פירש "גמרא", ומסתמא בענין זה אין חילוק בין הגירסאות. והביא הר"ן עוד גירסא שהיא כגירסתנו: "והוא דתנו הלכתא [כלומר: שהם לומדים גמרא], אבל מתנו ולא תנו [בעלי משניות ולא בעלי גמרא] לא, ואי ליכא דתנו הלכתא, אפילו מתנו ולא תנו" שפיר דמי.

15. הקשה ב"שיעורי רבי שמואל" אות נג: כיצד

מותר הוא בנתינת שלום לפי מה שצייד הר"ן [בעמוד ב] שהמנודה בחלום צריך לנהוג בכל דיני נידוי, איך מותר לעשרה אלו לתת לו שלום, והרי אסור אפילו לישב בארבע אמות שלו; ובשלמא אלו שמתירין לו את נדויו, כיון שזהו דין היתר נדוי שבית דין מתירין לו נדויו, אם כן מה שנצרך להיתר הנדוי מותר, אבל נתינת שלום של אלו העשרה שאינו אלא כדי להגן מן היסורים, האיך מותרין לעשות כן! ? ותירץ: וצריך לומר, שגם לענין להגן מן היסורים ליכא איסורא דניהוג נידוי, דומיא דהיתר של אלו המתירים את נדויו, שזה הוא גם כן

אדם, [האם אותו אדם יכול להתיר לו לבדו], שהרי כך הוא הדין בכל נידוי, שהמנדה בכחו להתיר לבדו?

אמר ליה רב אשי לרבינא: אינו מועיל בלא עשרה דמתנו או תנו הלכתא, כי:

אפשר שלשמותיה שויה שליח [אף שלנדות נעשה המנדה שליח] מן השמים, למישרי ליה לא שויה שליח [להתיר את הנידוי לא נעשה שלוחו של מקום].

אמר שאל ליה רב אחא לרב אשי:

אם שמתיה ושרו⁽¹⁶⁾ ליה בחלמיה [נידוהו ואף התיירוהו בחלום], מאי דינו האם צריך הוא התרה, או ש"הפה שאסר הוא הפה שהתיר"?

אמר ליה רב אשי לרב אחא:

כתיב [ירמיה כג]: "הנביא אשר אתו חלום יספר חלום, ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת, מה לתבן את הבר נאם ה"⁽¹⁷⁾,

ולמדנו: **כשם שאי אפשר לבר [תבואה] בלא תבן [קש] —**

כך אי אפשר לחלום בלי דברים בטלים, ומי ב-ח יודע אם אין התרת הנידוי ה"דברים בטלים" של החלום הזה.⁽¹⁾

אדם הנודר נדר, ומתחרט על נדרו, ומבקש מהחכם להתיר את נדרו — צריך שיבוא בעצמו בפני החכם, ואינו יכול לעשות שליח במקומו, שיבוא לחכם ויבקש עבורו את התרת נדרו.

רבינא⁽²⁾ הוה ליה נדרא לדביתהו [לאשתו של רבינא היה נדר] שהיתה רוצה להתירו אצל חכם.

אתא בא רבינא לקמיה דרב אשי.

אמר ליה [שאל רבינא את רב אשי]:

בעל — מהו שיעשה שליח להרמת אשתו? האם יכול הבעל לייצג את אשתו, כאילו היא

כעין היתר נידוי במקצת, כיון דבזה מגינים עליו מן היסורים.

16. מסתבר שהגירסא הנכונה היא: שמתיה ושרא ליה בחלמיה, כלומר: נידוהו אדם בחלום, והוא עצמו היתיר לו.

17. פירוש: "הנביא אשר אתו חלום יספר חלום", מהראוי שהנביא אשר אתו חלום פשוט ודמיוני, יספרנו בדרך ספור חלום בעלמא; "ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת", מי אשר בחלום אדבר בו, הוא ידבר דבר ויאמת אותו, רצה לומר, חלום כזה יוכל לספר בדרך ספור נבואה; "מה לתבן את הבר נאם ה'", מה ענין

תבן להידמות עם הבר, רצה לומר, מה ענין חלום דמיוני להדמותו עם חלום נבואי, מצודות.

1. נסתפק הר"ן, אם מי שנידוהו בחלום צריך לנהוג בכל דיני מנודה.

והוסיף הר"ן: "אין ללמוד מכאן למי שנדר בחלום שיהא צריך היתר, דהכא היינו טעמא משום דאיכא למימר שמן השמים נידוהו, מה שאין לומר כן בנדר, אלא שראיתי לרשב"א ז"ל בתשובה, שמעשה בא לפניו והצריכו היתר".

2. השמועה מתבארת בפנים על פי שיטת הרמב"ם שהביא הר"ן, ובהערות תתבאר שיטת התוספות.